

Leano la rona la go tlhama boleng

Fano re tlhalosa mekgele le dithuso tsa rona tsa go e fitlhelela le gore re ikaeletse go fitlha jang kwa mekgeleng eo. Eno ke tsela e re tlhamelang bana-le-seabe ba rona boleng ka yone.

Lesedi le le re kaelang mo go seno ke leano la rona la 2015-2025, le le tlhalosang thulaganyo yotlhe ya ka kakaretso e kayone re batlang go fitlhelela mekgele e e kgethegileng mo Leano-Tirong la Ngwaga la rona - leano le le re thusang go fitlhelela mekgele eno.

Go tlhalosa leano la rona

Mo setshwantshothalong se se latelang, re tlhalosa ka fa tsela e re itsegeng ka yone (boikaelelo, mokgele le tsholofetso ya leinakgwebo la rona) e rotloetsang leano la rona ka gone, le le tsamaisang le mekgele ya rona e e tsayang nako e telele go e fitlhelela le dithuso tsa go e fitlhelela. Ngwaga mongwe le mongwe, re tlhabetla mekgele ya rona ya ngwaga mongwe le mongwe le go dumalana ka yone, e re e kwalang mo Leano-Tirong la Ngwaga la rona. Mekgele eno e akaretse dikarolo tsotlhe tsa tiro ya rona e re e dirang ya go tlhama boleng.

Leba tsela ya rona ya go batlana le ditsela tse disha, go atolosa le go fetoga

Setlhophsa sa patlisiso sa YBB se thusa ka patlisiso ya boditšhabatšhaba ka dinonyane

Patlisiso ya YBB ka tshedimosetso ya dijini tsa mefuta e le robongwe ya dinonyane (genus *Agapronis*) tse di tlhologileng mo Aforika le kwa Madagascare akareditswe mo thutopatlisisong e e tseneletseng ya boditšhabatšhaba ya dinonyane.

Phitlhelelo eno e tsamaisana le mokgele wa rona wa go nna yunibesiti e e itsegeng kwa dinageng di sele mo Aforika.

Gape patlisiso eno e feletse ka go abiwa ga ditshwanelo tsa semolao le kgonego ya go gweba ka teko e e dirilweng ka tshedimosetso ya dijini e e tlhamilweng ke YBB e e tla nngang mosola thata go basomarelatikologo ba ba ruang dipapalagae.

(Buisa go ya pele)



Patlisiso ya ga Ngaka Henriëtte van der Zwan ka dijini tsa dinonyane e akareditswe mo thutopatlisisong e e tumileng ka dinonyane ya Nature B10K.



TOGAMAAN O YA RONA: Go fetola le go baya YBB mo boemong jwa go nna setheo se se leng seoposengwe sa maemo a a kwa godimo thata a dithuto tsa akatemi, se se ikemiseditseng go diragatsa tshiamiso mo loagong.

Leano-Tiro la Ngwaga

TORO YA RONA

TORO

Go itsege kwa dinageng di sele
Mokgwa wa go ithuta ka natla
Go tsibogela maemo mo loagong
Mokgwa wa go Amega ka ba Bangwe

BOIKAELELO

Tlhamosešwa ya go ruta le go ithuta
Patlisiso ya maemo a a kwa godimo go solegela setšhaba molemo ka kitso.

TSHOLOFETSO YA LEINAKGWEBO

E a fetofetoga
Go rotloedwa ke mekgwa e e siameng.
Maemo a a kwa godimo

MEKGELE (TIRO YA KONOKONO)

1. Go rotloetsa tsela ya maemo a a kwa godimo ya go ithuta le go ruta le go dira gore YBB e nne le bogolo mmogo le sebopego se se tsamaisanang le ditshwetso tsa ka fa boemo jwa mmara ka gone.
2. Go nonotsha go dira patlisiso le tlhamosešwa.
3. Go kopanya mmogo le go lolamisa go nna le seabe mo baaging gore go kopanngwe le ditiro tsa konokono (go ruta le go ithuta le go dira patlisiso) le go rotloetsa melaometheo ya tshomarelo.
4. Go tlhama tsela ya go farologanya sentle ditshitshinyo tsa baithuti tse di nang le boleng.
5. Go katisa badiri ba maemo a a kwa godimo le go ba boloka mo tirong le go tlhama porofaele ya baithuti.

DITHUSO

1. Go laola, go etelela pele le go tsamaisa dilo ka tsela e e fetotsweng e e tsweleng pele sentle ka mokgwa o o mosola wa go dira tiro.
2. Go tlhama tshedimosetso ya maemo a a kwa godimo le thekenoloji ya thaeletsano ya go tshegetsa tiro ya konokono.
3. Go thaeletsana le ba bangwe, go tsaya karolo le go tlhama tiro ya konokono go oketsa tsela ya go tshwarwa ka tekatekano ga leinakgweba, go etelela pele ka tsela e e mosola, le go nna seoposengwe ga maloko otlhe.
4. Go tlhomamisa gore boemo jwa ditšhelete jwa YBB ke jo bo kgonang go itsetsepela.

REJISITARA YA KGONEGO YA GO
NNA LE DITATLHEGELO TSA MADI

LEANO LA TSA DITŠHELETE

E fitlheletswe ka

Golagane le

Tlhabololo

E lekanngwa ka

Ditshupo Tsa Tiro ya Konokono

Palo e e atlegileng ya baithuti ba ba ithutang motlhatlheledi a le fa pele ga bone

Palogotlhe ya baithuti ba ba ikwadisitseng ba dinaga di sele

Palo ya go tlogela sekolo ga baithuti ba ngwana wa nthla ba ba tlieng go ithutela dikirii

Dikgatiso tsa leloko la badiri ba akatemi ka lengwe

Moithuti: Rešio ya FTE ya badiri ba baakatemi

Badiri ba leruri ba baakatemi ba ba nang le PhD

Lobaka lwa kalogo ya baithuti ba pele ga kalogo ba ba ithutang motlhatlheledi a le fa pele ga bone

Maduo a dipholo tsa patlisiso a a lekantsweng

Go tswakanngwa ga baithuti: ba ba ithutang motlhatlheledi a le fa pele ga bone le ba ba ithutang ba le kgakala le setheo sa thuto

Vyf doelwitte om ons strategie te verwesenlik



Koo re batlang go ya gone

Re batla go rotloetsa tsela ya maemo a a kwa godimo ya go ithuta le go ruta le go dira gore YBB e nne le bogolo mmogo le sebopego se se tsamaisanang le ditshwetso tsa ka fa boemo jwa mmara ka bo leng ka gone.

Re ya jang teng

Dikarolo tsothe tsa go ruta le go ithuta ke tsa boleng jo bo kwa godimo, e bile maitemogelo a go ithuta a a tsamaisanngwang sentle le tsone a a fitlhelelwa mo dikhamphaseng tsothe tsa rona.

Ka metlha re ikemiseditse **go batlana le ditsela tse disha le go atolosa** pono ya rona ka tiro, gantsi re tlhabetlha mananeothuto a rona a akatemi go tlhomamisa gore a sa ntse a le maleba le go fetola tsela e e tswakantsweng ya go ithuta le ditirelo tse di akareditsweng mo dimmojuleng tsa go ithuta. Ka kakaretso, re tlhabetlha popego le bogolo jwa PQM ya rona. Ka maiteko ano, re tokafatsa boleng jwa baalogi ba rona le go siamela ga bone tiro.

Baakatemi ba rona le diyuniti tsa seporofeshele tsa tshegetso ya go ruta le go ithuta di tlamela ka kemonokeng e e fithelesegang ya baithuti ka mekgwa e e farologaneng.

Re rotloetsa badiri ba rona ba baakatemi go ya go ithutela tiro ya go ruta le go ithuta le go dira patlisiso e e dirwang ka mekgwa wa go e tsamaiso-sentle mo kharikhulamong, go ithuta ga baithuti le tekolo, gareng ga tse dingwe.

Gape re na le mananeothuto a makhutshwane a go ithuta jaanong mo mafaratlhatheng. Mananeothuto ano, mmogo le go oketsega ga mananeothuto a makhutshwane a go ithuta, a tlamela maloko a setheo ka tirelo ya seporofeshele fa a ntse a tsenyetsa yunibesiti lotseno lwa madi lwa boraro



Koo re batlang go ya gone

Mokgele wa rona ke go nonotsha go dira patlisiso le tshamosešwa.

Re ya jang teng

Mo tsamaong ya ngwaga, re konetse ka katlego tiro ya go tlathlhaba boleng jwa dikopo tsa go tshegetsa patlisiso ka madi re bo di romela go Mokgatlo wa Bosetšhaba wa Patlisiso (National Research Foundation [NRF]), Lekgotla la Patlisiso ka tsa Kalafi (Medical Research Council [MRC]) le ditlamo tse dingwe tse di tshwanang le tseno. Ditšhono tsa go tshegetso ya patlisiso ka madi di ne tsa phasaladiwa thata mo dipolathefomo tsa mafaratlhathlha tsa YBB fa di tsena.

Re ne ra okamela Letsholo la Badulasetulo ba Patlisiso ba Aforikaborwa (South African Research Chairs Initiative [SARChI]) mme ra dira kgatelopele mo go tlhomeng bodulasetulo jo bo kopanetsweng jwa Namibia-RSA, e leng sekai se sengwe sa kgato e re e tsayang ya go **atolosa le go fetola dilo** gore re nne ka tsela e re neng re se ka yone pele.

Babatlisisi le baithuti ba ne ba nna teng kwa kokoanong ya go nwa ditaelo le katiso ka ga tshegetso ya madi le tsamaiso-sentle, mme re ne ra konela dithuso tsa patlisiso. Re ne ra **batlana le ditsela tse dišwa** le go tlathlhaba boleng jwa tiro ya YBB ya patlisiso, porojeke ya photefolio ya mekgwa ya go tshegetsa patlisiso ka madi ka ntsha ya leroborobo, mme ra latelela leano le le feletseng la boditšhabatšhaba la patlisiso.



Koo re batlang go ya gone

Re batla gore go nna le seabe mo baaging go kopanngwe le go tsamaisanngwa le tiro ya rona ya go ruta le go ithuta le patlisiso, e bile re batla go rotloetsa melaometheo ya go itsetsepela ga tiro eno ya rona.

Re ya jang teng

Go tsenyeletsa tiro ya go nna le seabe mo baaging mo tirong ya go ruta le go ithuta le patlisiso go re naya tšhono ya go tlhama mokgwatiro o mo go one re abelanang kitso le bokgoni mme, ka fa letlhakoreng le le lengwe, re ithuta go tswa mo malokong a baagi.

Tiro e e kopantsweng ya go ithuta le tirelo ya go ithuta ka go tswa letsholo la go ithuta serutwa se se rileng le go dira patlisiso di a dirwa mo gare ga baagi, e bile re rotloetsa baagi le baithuti gore ba ithaope mo baaging gore ba tokafatse go tsibogela maemo mo loagong ga bone.

Re na le boikarabelo ka tikologo; leo ke lone lebaka la go bo re simolola diporojeke tse di farologaneng jaaka go boloka dikhamphase tsa rona e le tse di sa tlatseng leswe le go rotloetsa go olelwa ga matlakala, go somarela motlakase le go tswa letsholo la go dirisa dilatlhwa.



Koo re batlang go ya gone

Go botlhokwa go tlhama tsela ya go farologanya sentle ditshitshinyo tsa baithuti tse di nang le boleng.

Re ya jang teng

Re tswelala pele re sa kgaotse go tlhoma diporojeke tsa go tokafatsa ditshitshinyo tsa baithuti tse di nang le boleng. Le fa go ntse jalo, re ne ra kgona go diragatsa dingwe tsa diporojeke tse di neng di rulagantswe le mananeothuto mangwe ka 2020 (ka sekai, go tlhama Pholisi ya Botshelo Jwa Baithuti) fa tse dingwe di ne di emisitswe ka ntsha ya leroborobo.

E re ka re ikemiseditse **go fetola dilo** le **go batlana le** ditšhono tse di ntšha tsa go tokafatsa botshelo jwa baithuti, re ne ra dirisa mekgwa ya mefuta e e farologanang – mmogo le dipolatelyo tsa tlhamosešwa tsa dijethale – fa re tlamela botshelo jwa baithuti ka maitemogelo.



Koo re batlang go ya gone

Re batla go katisa badiri ba maemo a a kwa godimo le go dira gore ba se ka ba tlogela tiro le go tlhama porofaele ya badiri le baithuti ba ba tshwarwang ka tekatekano

Re ya jang teng

Ka go gagamalela tekatekano fa gare ga badiri le baithuti, re rotloetsa gore go nne le tshiamiso mo loagong le batho ba ditso tse di farologaneng mo dikhamphaseng tsotlhe.

Lefapha la Mafelobonno le simolotse thulaganyo ya go direla kopo mo mafaratlatheng mo dikhamphaseng tsotlhe tse tharo, gore le kgone go laola sentle kwa batho ba tla newang ditiro gone.

Go lebeletswe gore mafelobonno otlhe a rona a bontshe mekgele e re neng re ikwadiseditse yone ya 2025 ka go latelela maano le dithulaganyo tse di tlhometsweng boikaelelo jono.

Lekgotla le amogetse Leano le rona le le ntšha la Tekatekano mo Tirong, le le dumalang le dipatlafalo tsotlhe tsa Lefapha la Badiri. Boikaelelo jwa leano le le ntšha ke go ntsha dikgoreletsi tsa go tsoma badiri mo ditlhopheng tse ba batliwang mo go tsone le mo go ba ba tshelang ka bogole. Gape le rarabolola mathata a amanang le thulaganyo ya tatelano ya dipatlhatiro tsa konokono, maano a go dira gore badiri ba se ka ba tlogela tiro le go tloamiwa ga thulaganyo e e dirang gore mokgwatiro wa setlamo o tswelale pele.

Dithuso di le nne go re thusa go fitlhelela togamaano ya rona



Koo re batlang go ya gone

Go laola, go etelela pele le go tsamaisa dilo ka tsela e e fetotsweng e e tsweleng pele sentle ka mokgwa o o mosola wa go dira tiro.

Re ya jang teng

Re na le kgato e e kopantsweng e e feletseng ya go tlhomamisa gore re fitlhelela togamaano ya rona ya YBB ya 2015 – 2025.

Mokgwa wa rona wa botsamaisi o rotloetsa gore batho ba sikare maikarabelo a ditiro tsa bone mo mafapheng otlhe gore setlamo se fithelele dipholo tsa sone, e bile mekgwa-tiro ya rona e ama thulaganyo ya pholisi mo ditirong tsotlhe tsa rona.

Ntle le go fetola setlhogo sa pego eno, e leng **go batlana le ditsela tse disha, go atolosa le go fetola dilo**, re ile ra **fetofetoga le maemo** ka ntsha ya leroborobo la Covid-19 ka go akofisa leano la rona la kgwebo ya dijethale. Re dumela gore go tsenya tirisong leano le le tshwanang le leno go tla re thusa go **go fetola dilo** ka tsela e e laolang, e e tsamaisang le go etelela pele isagwe.

Re ya jang teng



Koo re batlang go ya gone

Go tlhama tshe dimosetso ya maemo a a kwa godimo le thekenoloji ya dithaeletsano tsa go rotloetsa phetogo ya dijethale.

Re dirisa maitemogelo a dijethale a re nnileng le one ka nako ya leroborobo la Covid-19 go tlhama ditsela tsa mo isagweng tse di sireletsegileng mo tirong ya rona.

Re tla dirisa leano la rona la dijethale la kgwebo go tlhama ditsela tse dingwe tse di mosola le go dira gore phetogo ya thekenoloji /dijethale e nne karolo ya botlhokwa ya leano la YBB.

Dikgono tsa rona tse di kwa godimo tsa IT di thusitse YBB go tswela e dira ka nako yotlhe ya leroborobo mme re tla dirisa dithuto tse re di ithuteng gore re kgone go tswela ka dipheto go tsa rona tsa dijethale.

Re a itse gore re tshwanetse go tlhomamisa gore re nna le ditirelo tse di tlhomameng, tse di lekanyeditsweng sentle, tsa mo mafaratlhatheng, tse di kgonegang le tse di kgonang go tsibogela maemo, le gore re tshwanetse go tlhoma Didirisiwa Tsa Dijethale Tsa Kokomana e e Latelang (Next Generation Digital Environment [NGDE]) jaaka polatefomo ya nako e telele e e kopantsweng. (NGDE ke polatefomo ya segompieno e e kopantsweng e e leng ya konokono go tlisa dipheto go tsa dijethale.)

Re tla tlhoma mogopolo mo go akofiseng lebelo la kgwebo, go tlhomamisa gore re dirisa sedirisiwa se se sireletsegileng sa dijethale le go aga tsamaiso ya thekenoloji e e kopanyang baithuti, badirisani mmogo, badiri le dilo.

Maikaelelo a rona ke go dira gore dikhasetomara di nne le maitemogelo a a tlhomologileng le go nna le mokgwa wa tiro wa go tsibogela dipotso tsa bone o o fetofetogang, wa batho ba ba nang le bokgoni, mekgwa e e e gaisang yotlhe ya tiro, mokgwa wa tlhamosešwa le badiri ba ba tlhokometsweng sentle

Re ya jang teng



Koo re batlang go ya gone

Go tlhomamisa gore boemo jwa ditšhelele e jwa YBB ke jo bo kgonang go itsetsepela.

Tsela e re ileng ra suthelela mathata a ditšhelele a a bakilweng ke leroborobo la Covid-19 ka yone ke sekai se sengwe se se bontshang ka fa re nonofileng ka gone le mowa wa rona wa go nna ba ntlha go tsaya kgato go **go batlana le ditsela tse disha, go atolosa le go fetola dilo.**

Go ne ga tlhamiwa mmotlolo o o bontshang ka fa boemo jwa ditšhelele bo amegileng ka gone le leano la go fokotsa bomasisi jwa teng ka go tsibogela diphelelo tse Covid-19 e ka tswang e nnile le tsone mmogo le tekanyetsokabomadi ya dingwaga di le tharo ya 2021 go fitlha ka 2023. Boikaelelo jwa seno ke go tlhomamisa boemo jwa madi bo kgona go itsetsepela ka lobaka lo lo mo magareng go fitlha ka lobaka lo lo leele, mme boikaelelo jwa teng ke go tsepa mogopolo mo botsamaising jwa boemo jwa madi mo lobakeng lo lo khutshwane.

Diphelelo tsa go ithuta baithuti ba le kgakala le setheo sa thuto ka diporojeke tsa go tlamela ka ditlamelwa di ne tsa akanyediwa ka kelotlhoko go leka go tokafatsa botsamaisi jwa dipeeletsomadi a go tsamaisa tiro le jwa boemo jwa madi.

Go lebeletse gore Porojeke e e Tswelatang Pele ya Leano la Thuto e tokafatse le **go atolosa dilo** lotseno lwa madi lo lo tswelatang pele.

Gape re dira kgatelopele e e molemo ka porojeke ya go tokafatsa dikago tsa rona gore re kgone go di dirisa ka tsela e e mosola.



Re ya jang teng

Koo re batlang go ya gone

Tlhaeletsana le ba bangwe, tsaya karolo le go tlhama dikgono tsa tiro ya konokono tsa go oketsa tsela ya go tshwarwa ka tekatekano ga leinakgwebo, go etelela pele ka tsela e e mosola, le go nna seoposengwe ga maloko a baagi.

Re tswelela pele go tlhama le go tsenya tirisong maano a tshwanetseng a tlhaeletsano le a go dirisana mmogo le ba bangwe a a diretsweng bana-le-seabe ba ba rileng. Re aga tirisanommogo le ba bangwe gore re kgone go tsenya tirisong maano ano gore re nne le phitlhelelo e e mosola.

Tirisanommogo ya rona le bana-le-seabe ba ba jaaka badiri, baithuti ba nako e e fetileng le baithuti ba na le seabe se se bothokwa thata mo go tlabololeng leinakgwebo la rona, segolobogolo malebana le dipolatelyo tsa mmedia wa dijethale.

Re tswelela pele go sekaseka boleng jwa tiro ya rona le go leka go batla didirisiwa tse di ikanyegang tse di dirang sentle tsa matsholo a rona a go maketa go tlhomamisa gore re nne le dipolelo tse dikgolo tsa dipeeletsomadi tsa rona.

Leano-Tiro la Ngwaga

Ka fa Leano-Tiro la Ngwaga le tsamaisang le togamaano ya rona ka gone

Leano-Tiro la Ngwaga (Annual Performance Plan [APP]) le tlhalosa se re tshwanetseng go se dira ngwaga le ngwaga go tlhoma togamaano ya rona gore kwa bofelong re kgone go direla bana-le-seabe ba rona tiro e e nang le boleng le go tshegetsa ditiro tsa bosetšhaba tse di etelediwang kwa pele.

Mekgele ya rona e methano le dithuso di le nne di re rotloetsa gore re tsenye leano la rona tirisong, mmogo le ditshupo tsa tiro ya konokono go lekanya kgatelopele ya rona ya go di tsenya tirisong.

Ka fa APP e neng ya tlabololwa ka gone ka 2020

Re ile ra tlhola dikotsi mmogo le ditšhono tse go neng go ka direga gore di ame YBB mo lobakeng lo lo khutshwane, lo lo mo magareng le lo lo telele. Tshedimosetso eno e na ya dirisediwa go dira ditshkatsheko tse di šwa gape tsa boemo go tsamaisana le tlabololo e nngwe go ya pele ya leano la YBB, mmogo le APP.

Go sekasekwa ga boemo jwa lefapha ke ditlamo tse di kwa ntle ga setheo sa rona le jwa kgaisano ya ditheo tsa thutogodimo go thusa setlhophu sa botsamaisi le Lekgotla go nna le pono-kakaretso ka mathata otlhe a a tlleng go ama go tsennngwa tirisong ga leano la YBB le go etelediwa kwa pele ga ditekanetsokabomadi.

Go tlatlhoba dikotsi tse dikgolo tse di ka re tlagelang le ditšhono tse di ka re bulegelang go ama go dira tiro ga rona ka 2020. Tshkatsheko eno e ne ya akanyetsa dipalopalo tse di amang le bogolo jwa mmara le kgolo ya one, dikhasetomara tsa rona, diphelelo tse thekenoloji e nang le tsone mo tironng ya go ruta le go ithuta, madi a go tsamaisa tiro le a re tshegediwang ka one, le dikamano tsa rona le maloko a baagi. Ga go pelaelo gore mabaka ano a tllile go ama yunibesiti mo bogautshwaneng le mo isagweng e e sa ntseng e le kgakala.

Go leba kwa isagweng

Go na le diphopholetso di le pedi ka ga Covid-19 tse di tshegetsang leano la rona: e nngwe ke ya gore Covid-19 ga e tle go nyelela mo bogautshwaneng, le gore re tllile go tswelela re tshela ka go laolwa ke melawana (ya pholo) ya go ikela tlhoko, mme ntsha ya bobedi, gore moento le tla tsaya nako go tsena mo tirisong le go dirwa mo lefatsheng lotlhe.

Covid-19 gape e akofisitse go tsenya tirisong ga rona leano la rona la kgwebo la dijethale. Polatelyo ya rona ya mo isagweng ya dijethale ya yunibesiti e tla akaretsa baithuti, badirisanimmogo, badiri le dilo, go golaganya batho le tshedimosetso e e maleba le ditirelo.

Mokgwa wa go fithelela seno e tla ka go dirisa mekgwa ya segompiano ya dijethale le go kopanya dipolatelyo le didirisiwa tse di dirang ka tlhomamo, tse e seng tsa mafaratlhatlha fela, tse di tsibogelang maemo ka bonako, tse di kgonang go laolesega le tse di sireletsegileng. Di tla tshegetsa kgwebo ya rona le mekgwa-tiro ya rona, botlhale jo bo rotloediwang ke go tlalhobiwa ga maemo le go dira gore dikhasetomara di nne le maitemogelo a a molemo, go farologanya yunibesiti eno le tse dingwe.

Tsholofelo e re nang le yone ke gore go iketleeletsa go fetofetoga le maemo fa a fetoga, go batlana le ditsela tse disha tsa ditšhono tse di ntšha, go atolosa tsela ya rona ya go akanya le go fetola dilo ka fa re di dirang ka gone, e ka nna ya nna selo sa konokono se se tla dirang gore re fithelele maano a rona mo isagweng

